

Miron Lakomy

"Projekt : Ukraina", Marek
Ziółkowski, Wrocław 2008 :
[recenzja]

Studia Politicae Universitatis Silesiensis 6, 182-186

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Marek Ziółkowski: *Projekt: Ukraina*
Wrocław 2008, ss. 154

Marek Ziółkowski, z wykształcenia filozof, jest jednym z najbardziej cenionych polskich dyplomatów oraz znawcą ukraińskiej i białoruskiej kultury, a także polityki. W przeszłości sprawował funkcje dyrektora Departamentu Europa Wschód Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP, *chargé d'affaires*, radcy i Konsula Generalnego w Mińsku. W latach 2001—2005, z polecenia ministra spraw zagranicznych RP Władysława Bartoszewskiego, pełnił funkcję ambasadora Rzeczypospolitej Polskiej na Ukrainie.

Książka *Projekt: Ukraina* jest próbą ukazania charakteru stosunków polsko-ukraińskich zarówno w perspektywie historycznej oraz kulturowej, jak i politycznej w XXI wieku, szczególnie w kontekście „pomarańczowej rewolucji” z 2004 roku. Marek Ziółkowski skupia się w swym opracowaniu głównie na latach 2001—2005, kiedy był najwyższym przedstawicielem Rzeczypospolitej Polskiej w Kijowie. Jest to ujęcie o tyle ciekawe, iż akurat w tym okresie miały miejsce wydarzenia determinujące charakter stosunków polsko-ukraińskich na początku XXI wieku. Autor stara się również odpowiedzieć na pytanie, czym jest tak naprawdę „strategiczne partnerstwo” pomiędzy oboma krajami w świetle zmian w Europie po 1989 roku.

Książka składa się z 6 rozdziałów, zawierających omówienie kolejnych aspektów stosunków polsko-ukraińskich. Dwa pierwsze rozdziały, *Polskość na Ukrainie* oraz *Bohaterowie i polityka*, traktują o głównych problemach w stosunkach bilateralnych w XXI wieku. Rozdział III, *Ukraińska geografia polityczna* porusza główne problemy, przed którymi stoją ukraińskie elity polityczne. Rozdział IV, *Przeszłość upragniona i przeklęta* dotyczy najważniejszych wyzwań stojących przed Krymem. Kolejny, stanowiący kluczową część pracy, mieści opis głównych wydarzeń „pomarańczowej rewolucji” i jej wpływ

na stosunki polsko-ukraińskie. Ostatnia część książki stanowi próbę podsumowania wcześniejszych rozważań i oceny perspektyw stosunków wzajemnych obu państw, między innymi przez pryzmat działań Unii Europejskiej, NATO i Rosji w tym regionie. Strukturę pracy należy uznać za mało czytelną. Wydaje się, iż niepotrzebnie wyodrębniono rozdział IV, który zajmując jedynie 6 stron, mógłby zostać z powodzeniem wkomponowany w rozdział III. Trudno także określić, jaki klucz omawiania problemów przyjął Autor. Część rozdziałów ma bowiem charakter chronologiczny, inne problemowy.

Główną tezę pracy Marka Ziółkowskiego jest przekonanie, że stosunki polsko-ukraińskie „powinny zyskać strategiczny wymiar w Europie”. Zdaniem Autora, tego strategicznego partnerstwa nie determinuje sama siła gospodarcza obu państw. Chodzi tu przede wszystkim o „gospodarcze i kulturowe zbliżenie Europy Wschodniej do Unii Europejskiej”. Relacje Polski i Ukrainy, zdaniem autora, potrzebują ambitnego programu, dzięki któremu stałyby się one modelowym przykładem nowoczesnej współpracy sąsiedzkiej i regionalnej.

W rozdziale I Autor analizuje podstawy stosunków polsko-ukraińskich w okresie pozimnowojennym. Rozpoczyna od omówienia wzajemnego postrzegania Polaków i Ukraińców w perspektywie historycznej, przytaczając te wydarzenia wspólnej historii, które mają wpływ na atmosferę wzajemnych relacji pomiędzy oboma narodami, w tym na przykład polską kampanię na Ukrainie w latach 1919—1920. Zauważa on tutaj, że „prawda historyczna dziejów Polski i Ukrainy nie jest ustalonym kanonem, także dla środowisk historycznych” (s. 12). W dalszej części rozdziału opisanych jest kilka ważnych wydarzeń w stosunkach polsko-ukraińskich w latach 2001—2004, w tym między innymi wizyta na Ukrainie Jana Pawła II czy organizacja Roku Polskiego. Osobny wątek został poświęcony płaszczyźnie gospodarczej. Zdaniem Autora, bardzo ważną kwestią jest kontekst energetyczny wzajemnych relacji, w tym „strategiczny projekt inwestycyjny” — ropociąg Odessa — Brody (s. 23). Wśród innych problemów w tej dziedzinie M. Ziółkowski wymienił sprawę rejsów linii lotniczych LOT na Ukrainę w 2002 roku, funkcjonowanie Kredyt Banku czy sprzedaż Huty Częstochowa. Zwrócono również uwagę na ważną rolę polskich organizacji na Ukrainie, jaką odegrały w nauce języka czy promocji polskiej kultury. Rozdział ten zakończono konkluzją, iż najnowsze stosunki Polski i Ukrainy charakteryzuje jedna cecha wcześniej nieobecna — powszechna otwartość kontaktów obu społeczeństw „i odnalezienie przez nie demokratycznego i europejskiego drogowskazu dla polityki zagranicznej i wewnętrznej swoich państw” (s. 39).

Rozdział II poświęcony jest w całości najważniejszym problemom historycznym obu państw, w tym przede wszystkim kwestii Cmentarza Orłąt Lwowskich i wydarzeń wołyńskich z 1943 roku. Autor z perspektywy ambasadora Polski na Ukrainie opisuje wszystkie działania, które podjęła Warszawa w celu otwarcia Cmentarza Orłąt Lwowskich. Za szczególnie ciekawy należy uznać opis sporów toczonych pomiędzy administracją prezydenta Leonida Kuczmy

a Radą Miejską Lwowa, która konsekwentnie blokowała ustalenia rządów obu krajów. Sukces w tej sprawie w 2005 roku, zdaniem M. Ziółkowskiego, stanowił istotny przełom, ponieważ „osiemdziesiąt lat temu taki dialog był niemożliwy, a historia Polski i Ukrainy rozgrywała się na polach bitewnych” (s. 52). Drugim wątkiem podjętym w tym rozdziale jest sprawa masakry wołyńskiej z 1943 roku. Autor dokonuje tu ciekawego opisu działań polskiej dyplomacji, której celem było przygotowanie wspólnych obchodów rocznicy wydarzeń w Pawliwce w 2003 roku. Wspólne wystąpienie prezydentów obu państw, zdaniem Ziółkowskiego, sprawiło, że tragedia wołyńska „przestała być przedmiotem politycznego sporu” w stosunkach dwustronnych, a wiedza na ten temat została wprowadzona do publicznej świadomości Ukraińców (s. 65). Wydaje się, że teza ta jest jednak dość wątpliwa w świetle polsko-ukraińskich kontrowersji w tej kwestii w ostatnich latach.

W kolejnym rozdziale pracy Autor rozpatruje wewnętrzne uwarunkowania ukraińskiej polityki zagranicznej. Skupia się na analizie podziału politycznego Ukrainy na część zachodnią i wschodnią. Jego zdaniem, „podział na Wschód i Zachód jest o tyleż plastyczny co nieprawdziwy. Rozrywa on setki nici, które wiążą ze sobą różne regiony [...] to właśnie owe nici: wewnętrzna komunikacja między regionami, państwowe media, waluta, edukacja zbliżają do siebie Ukraińców” (s. 78—79). Sam jednak przyznaje, iż wschodnia część kraju różni się od zachodniej, zarówno jeśli chodzi o sympatie polityczne, jak i mechanizm modernizacji gospodarki. We Lwowie dominują partie o charakterze proeuropejskim, natomiast we wschodniej części główną siłę stanowią miejscowi politycy i oligarchowie, tacy jak W. Janukowycz czy R. Achmetow.

Krótki rozdział IV, został poświęcony problemom Krymu, rozdartego pomiędzy Ukraińców, Rosjan i Tatarów. Główne wyzwania dla tego regionu mają obecnie charakter nie tylko narodowy, ale także polityczny, historyczny i kulturowy. U ich źródeł leży struktura ludnościowa półwyspu, której większość stanowią Rosjanie (58%). Obszar ten zamieszkuje jedynie 24% Ukraińców oraz 12% Tatarów. Wynikają z tego określone konsekwencje, między innymi dla spójności wewnętrznej Ukrainy czy stosunków z Rosją. W tym kontekście, zdaniem M. Ziółkowskiego, Tatarzy są czynnikiem sprzyjającym ukraińskiej państwowości. Przykładowo, jako jedyni upominają się o ukraińskojęzyczną oświatę. Na koniec Autor stwierdza, iż Krym potrzebuje strategicznego planu rozwoju, który powinien przede wszystkim uwzględniać możliwości turystyczne tego regionu.

Rozdział V, to z pewnością najciekawsza i zarazem najważniejsza część tej publikacji. Autor omawia w nim przebieg i znaczenie ukraińskiej „pomarańczowej rewolucji” w 2004 roku dla stosunków polsko-ukraińskich. Relacja ta jest o tyle ciekawa, gdyż jest prowadzona z perspektywy polskiego ambasadora na Ukrainie, dzięki czemu zawiera wiele faktów wcześniej nieznanych. Szczególnie interesujące wydają się na przykład kulisy udziału Lecha Wałęsy i Aleksan-

dra Kwaśniewskiego w negocjacjach, działania dyplomacji rosyjskiej oraz rozgrywki wśród ukraińskich elit politycznych. Według M. Ziółkowskiego, wydarzenia z 2004 roku sprawiły, że Polacy uwierzyli w swoją misję na Ukrainie. Zarazem jednak zauważa, że w trzy lata po tamtych wydarzeniach Ukraina stoi przed wieloma wyzwaniem. Szansą na ich rozwiązanie są bliskie polityczne i społeczne kontakty z Polską.

Wreszcie w ostatniej części pracy Autor skupia się na analizie międzynarodowych uwarunkowań polskiej polityki wobec Ukrainy. Zdaniem Marka Ziółkowskiego, obecnie trudno mówić o członkostwie Ukrainy w Unii Europejskiej, dlatego na razie Warszawa ogranicza się do utrzymania „europejskiej perspektywy” dla tego kraju. Jeśli chodzi o problem rozszerzenia NATO na Wschód, to według Autora mimo wielkich nadziei można mówić jedynie o kolejnych formach współpracy Ukrainy z Sojuszem. Same aspiracje euroatlantyczne Kijowa są natomiast dla Polski kluczowe, gdyż „wzmacniają strategiczny obszar naszego bezpieczeństwa” (s. 135). Kolejnym problemem we wzajemnych stosunkach jest sprawa wiz. Dla Ukraińców wizy stanowią symbol istniejących nadal barier między Wschodem a Unią Europejską. W tym kontekście ważne okazało się porozumienie z 2003 roku, na którego mocy RP wprowadziła bezpłatne wizy dla obywateli Ukrainy. Ważnym aspektem stosunków dwustronnych jest również bezpieczeństwo energetyczne i sprawy gospodarcze. Autor wskazuje tutaj na rozbieżność stanowisk Polski i Rosji, jeśli chodzi o dostawy surowców energetycznych, dzięki czemu na znaczeniu zyskuje projekt ropociągu Odessa — Brody — Płock. W wymiarze gospodarczym Ukraina stanowi dla polskich przedsiębiorstw atrakcyjny obszar inwestycyjny. Świadczy o tym również fakt wzrostu polskich inwestycji na Ukrainie do ponad 600 mln USD w 2007 roku. W kontekście stosunków z Rosją Autor zauważa główne problemy sporne w następujących relacjach: budowa Gazociągu Północnego, śledztwo katyńskie, tarcza antyrakietowa, sprzeciw Moskwy wobec członkostwa Ukrainy i Gruzji w NATO. Jednocześnie M. Ziółkowski stwierdza, że Polska powinna utrzymywać żywe kontakty polityczne z rosyjskimi elitami politycznymi, choć nie będzie to łatwe między innymi ze względu na powszechny w Europie wizerunek Polski jako kraju antyrosyjskiego. Jeśli chodzi o kwestię białoruską, to — według Autora — polska polityka powinna zmierzać w dwóch kierunkach: rozszerzania kontaktów i niesienia pomocy środowiskom demokratycznym, oraz podejmowania prób wznowienia dialogu z Mińskiem. Z kolei polska polityka wobec Kaukazu powinna skupiać się przede wszystkim na sprawach energetycznych oraz popieraniu prozachodnich aspiracji Gruzji.

Na koniec Marek Ziółkowski stwierdza, iż kluczową sprawą jest „trwale zakotwiczenie” sąsiedztwa Polski, między innymi z Ukrainą, we współpracy z Unią Europejską i Sojuszem Północnoatlantycznym. Zdaniem Autora, nadal robi się niewiele dla stosunków dobrosąsiedzkich obu krajów. Według niego, co prawda „na odcinku dyplomatyczno-urzędniczym” odniesiono sukcesy, jednak

można wymienić wiele dziedzin, gdzie widoczne są poważne zaniedbania. Konkludując, M. Ziółkowski zauważa, że sojusz Polski i Ukrainy to na razie fikcja, dopóki partnerstwo obu krajów nie zostanie wsparte w wystarczającym stopniu działaniami politycznymi, gospodarczymi i kulturalnymi.

Należy podkreślić, że w pracy podjęto jedynie niektóre aspekty stosunków polsko-ukraińskich. Brakuje na przykład szerszego odniesienia między innymi do głównych wyzwań dotyczących bezpieczeństwa Polski i Ukrainy, przede wszystkim w kontekście rozszerzenia Sojuszu Północnoatlantyckiego. Lekturę utrudnia również mało systematyczna struktura tematyczna rozdziałów.

Uwagi te w niczym nie zmieniają faktu, że praca Marka Ziółkowskiego jest godna polecenia polskiemu Czytelnikowi. Obok prac takich autorów jak Teresa Kruszona, Andrzej Krajewski, Marcin Wojciechowski czy Wojciech Stanisławski książka *Projekt: Ukraina* stanowi kolejną ciekawą pozycję, będącą omówieniem stosunków polsko-ukraińskich w XXI wieku. Dlatego należy stwierdzić, iż zasługuje ona na uważne przestudiowanie nie tylko przez zainteresowanych tą problematyką badaczy stosunków międzynarodowych, ale również studentów politologii.

Miron Lakomy